

آسیب شناسی اجرای آموزش های مهارتی روستاییان و عشایر

(مورد مطالعه: اداره کل آموزش فنی و حرفه ای استان ایلام)

دکتر رضا نصری^۱

شکراله شیرخانی^۲

امین رستم نیا^۳

چکیده

سازمان آموزش فنی و حرفه ای ایران با توجه به رسالت خود در ارائه آموزش های غیررسمی در سال های اخیر با تمرکز و توجه به بخش روستایی برنامه های خاص آموزشی مهارتی را برنامه ریزی کرده و به شیوه های متنوع و متفاوتی ارائه می دهد. اجرای بهینه این آموزش ها مستلزم رصد مستمر و آسیب شناسی این آموزش هاست. هدف از اجرای این تحقیق آسیب شناسی اجرای آموزش های مهارتی روستاییان و عشایر در استان ایلام است. رویکرد پژوهش کیفی و ابزار جمع آوری داده ها مصاحبه های میدانی با مربیان آموزش روستایی، کارشناسان آموزش روستایی است. تحقیق از نظر هدف کاربردی و از نظر نوع جزء دسته تحقیقات توصیفی محسوب می شود. جامعه آماری ۸۸ نفر از مربیان فعال در حوزه آموزش روستایی در استان ایلام بودند، که با توجه به کم بودن تعداد آنها از روش تمام شماری بهره گرفته شد. ابزار گردآوری داده ها پرسشنامه ای محقق ساخته بوده است که روایی آن به روش روایی محتوی و پایایی آن با استفاده از روش پیش آزمون مورد تایید قرار گرفته است. نتایج این پژوهش نشان داد که بیشتر پاسخگویان با 63/62 درصد حریف مورد اجرا در مناطق روستایی و عشایری استان را در با درجه خیلی زیاد متناسب با وضعیت روستا یا کانون عشایری می دانند؛ 44/32 درصد پاسخگویان نبود مواد مصرفی در کارگاه ها را مهمترین آسیب اجرای دوره های آموزشی در روستاها دانسته، و 50 درصد پاسخگویان مهمترین نیاز آموزشی در روستاها و کانون های عشایری را آموزش در زمینه کشاورزی می دانند، همچنین تحلیل یافته ها نشان داد که 43/18 مربیان مورد مطالعه مهمترین مشکل خود را حوزه آموزش روستایی عدم تفاوت در اشل دریافتی نسبت به سایر مربیان با توجه به بعد مسافت می دانند.

کلمات کلیدی: آموزش های مهارتی، فنی و حرفه ای، روستا و مناطق عشایری، آسیب شناسی

Pathology implementation of skills training villagers and nomads

(Case Study: Department of Technical and Vocational Training Ilam Province)

Dr. Reza Nasri
Shokrolah Shirkhani
Amin Rostammia

Abstract

Technical and Vocational Training Organization of Iran with regard to its mission of providing informal education in recent years by focusing on rural areas, special programs training plan and offers a great variety of ways. This tutorial requires continuous monitoring and pathology optimal implementation of this training. The aim of this study pathologies in the implementation of skills training villagers and nomads in Ilam province. Qualitative research approach, data collection instruments and field interviews with managers of rural education, rural education experts. The aim of the research is applied and the type is descriptive research category. The population of the 88 coaches in the field of rural education in Ilam province, due to the low number of census method was used. Data collected has been collected. The validity of the method

¹ . عضو هیئت علمی دانشگاه و مدیر کل آموزش فنی و حرفه ای استان ایلام ، 09181414154 - info@ilamtvto.ir

² . کارشناس ارشد و معاون آموزش، پژوهش و برنامه ریزی اداره کل آموزش فنی و حرفه ای استان ایلام، 09187440363

³ . کارشناس ارشد مدیریت اجرایی و کارشناس پژوهش اداره کل آموزش فنی و حرفه ای استان ایلام، 09183421932 -

zarienmail@gmail.com

validity and reliability of the test method has been approved. The results showed that most respondents (with 63.62%) in the letter run in rural areas of the province with the focus very much compatible to the village or tribal know; 44.32% of respondents did not waste the workshop considered the most vulnerable implementing training programs in rural areas, And 50% of respondents the most important educational needs in rural and nomadic education centers in agricultural fields know, The analysis also showed that coaches 43.18% case your main problem of rural education received no difference in scale than other coaches due to know the distance.

Keywords: skills training, vocational, villages and tribal areas, pathology

مقدمه

آینده‌ی هر کشوری بستگی به توسعه‌ی منابع انسانی آن جامعه دارد و آموزش به عنوان ابزاری قدرتمند توانایی‌های متعددی را به نیروی انسانی می‌بخشد و با شکوفا ساختن استعدادها موجبات افزایش قدرت و بازدهی آنان را فراهم کرده و در نتیجه پیشرفت جامعه را امکان‌پذیر می‌سازد. اما باید توجه داشت که لازمه‌ی دستیابی به چنین موقعیت ممتازی آن است که شرایط اجرای بهینه و موثر این آموزش‌ها با برنامه‌ریزی‌های دقیق و منسجم فراهم آید. در این میان نقش آموزشهای فنی و حرفه‌ای به عنوان سازمان ارائه دهنده خدمات آموزشی در حرفه‌های مختلف، غیر قابل انکار است. اما پیش از آموزش حرفه‌های مختلف، تعیین نیاز جامعه ضروری می‌باشد.

تحولات جمعیت روستایی نشان‌دهنده‌ی رشد آرام آن طی چند دهه‌ی اخیر می‌باشد، به طوری که جمعیت روستایی طی مقاطع زمانی ۱۳۵۵، ۱۳۶۵، ۱۳۷۵، ۱۳۸۵ به ترتیب ۲۳/۲۲، ۲۳/۲۲، ۲۳/۲۲ و ۲۳/۲۲ میلیون نفر بوده است. به تناسب کاهش نرخ رشد جمعیت روستایی، سهم آن از جمعیت کل کشور نیز در حال کاهش است. زیرا نسبت روستانشینی بالغ بر ۵۲/۸ درصد در سال ۱۳۵۵، ۴۵/۱ درصد در سال ۱۳۶۵ و ۳۸/۳ درصد در سال ۱۳۷۵ و ۳۱/۵۶ درصد در سال ۱۳۸۵ بوده است. توزیع جمعیت و آبادی برحسب طبقات جمعیت نشان می‌دهد که بیشترین سهم مربوط به روستاهای کمتر از ۱۰۰ نفر (۵۱ درصد) و کمترین آن مربوط به روستاهای بالاتر از ۵۰۰ نفر (۸ درصد) می‌باشد. در مقابل، از حیث جمعیت بیشترین سهم مربوط به گروه بیش از ۵۰۰ نفر (۷۰ درصد) و کمترین سهم مربوط به گروه کمتر از ۱۰۰ نفر (۴/۶ درصد) است. ضمن آن که ۲۳ درصد روستاهای کشور خالی از سکنه می‌باشد. طی دوره‌ی ۶۵-۷۵ سهم کلیه‌ی طبقات جمعیتی از حیث شمار آبادی، روند صعودی داشته، لیکن از حیث جمعیت تنها گروه بیشتر از ۵۰۰ نفر رو به رشد بوده است.

در سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴ هجری شمسی، آمایش سرزمین و رفع محرومیت‌ها بویژه در مناطق روستایی کشور به عنوان رسالت آمایشی سرزمین مطرح می‌شود؛ همچنین در بند «و» مواد ۲۱ و ۱۹۴ قانون برنامه پنج ساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران نیز بر توسعه آموزش‌های مهارتی روستائیان و آموزش‌های فنی و حرفه‌ای مستمر ایشان، تأکید شده است.

توسعه روستایی از اهداف اصلی پروژه‌ها و برنامه‌های اجرایی سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور است در این راستا آموزش و ارتقاء مهارت روستائیان از عوامل اساسی و مهم در تقویت و پایداری توسعه روستایی است. در تعریف توسعه پایدار در سند چشم‌انداز توسعه، به عنوان ظرفیتی مستمر برای آینده‌ای بلند مدت تعریف شده است (چلتن‌هام، ۱۹۹۸).

توسعه روستا باید در چشم‌انداز وسعت تری مورد بررسی قرار گیرد. با توجه به رابطه مستقیم آموزش و توسعه می‌بایست آموزش‌های روستایی نیز در چارچوب تحولات اقتصادی و اجتماعی نهادها و روابط و فرآیندها در مناطق روستایی برنامه‌ریزی گردد. تجهیز نیروی انسانی و حرکت به سوی توسعه پایدار زمانی میسر است که روستائیان به حد کافی تعلیم دیده و مهارت‌های متنوع و مفید و کاربردی را فرا گیرند و طی

این آموزش‌ها تغییرات مفیدی در زندگی روستاییان ایجاد گردد. نگاهی کوتاه به وضعیت اجرای آموزش‌های فنی و حرفه‌ای روستایی در کشور بیانگر این نکته است که با افزایش جمعیت و بالارفتن نرخ بیکاری و تمایل روستاییان به مهاجرت به شهرها به منظور یافتن شغل، نیاز به آموزش نیروی انسانی ماهر در زمینه‌های فنی و حرفه‌ای ضروری و مهم محسوب می‌شود.

در این راستا این پژوهش به عنوان تحقیقی کیفی به دنبال آسیب شناسی اجرای آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در میان روستاییان و عشایر و تبیین وضع موجود و ارائه راهکارهای برای بهبود آن است.

بیان مساله و ضرورت تحقیق

تربیت نیروی انسانی مورد نیاز جوامع در قالب آموزش‌های فنی و حرفه‌ای از اواخر قرن نوزدهم و اوایل قرن بیستم، مورد توجه بسیاری از کشورهای جهان قرار گرفت. در پی پیشرفت‌های علمی و صنعتی پس از جنگ جهانی دوم، این آموزش‌ها به نحو بی‌سابقه‌ای در جهان گسترش یافت تا آنجا که امروز آموزش‌های فنی و حرفه‌ای پس از آموزش و پرورش، در بسیاری از کشورها خصوصاً جوامع صنعتی در جهت پاسخ‌گویی هر چه بیشتر به نیازهای اقتصادی و اجتماعی در حرکت و تکاپو می‌باشد.

از سوی دیگر باید توجه داشت که روستا و جامعه روستایی بخش مهمی از جوامع در حال توسعه را تشکیل می‌دهد. تجربه توسعه به ویژه در این گروه از جوامع نشان می‌دهد که توسعه روستایی نقش مهمی در رسیدن به اهداف توسعه در سطح ملی دارد. به گونه‌ای که بسیاری از صاحب‌نظران، توسعه روستایی را موتور محرکه توسعه در کشورهای جهان سوم به خصوص در مراحل اولیه توسعه دانسته و دستیابی به آن را ضرورتی اجتناب‌ناپذیر می‌دانند. رسیدن به توسعه به عوامل و شرایط مختلفی بستگی دارد که باید در کنار هم قرار گیرند تا اهداف توسعه محقق شود. تجربه توسعه در کشورهای جهان سوم حداقل در بخش روستایی نشان می‌دهد که نحوه نگرش به توسعه و روشها و راهبردهای اتخاذ شده نقشی کلیدی در موفقیت یا عدم موفقیت برنامه‌های توسعه دارد. بسیاری از صاحب‌نظران دلیل عدم موفقیت در بهبود وضعیت جامعه روستایی و شکست برنامه‌های توسعه در روستاها را به نحوه نگرش به توسعه روستایی و راهبردهای اتخاذ شده مربوط می‌دانند.

دیدگاه‌ها و روش‌های توسعه روستایی به اقتضای شرایط زمانی و مکانی و مسائل مبتلا به نکاتی، مانند افزایش بازده کشاورزی، افزایش دسترسی به امکانات و خدمات، تأمین نیازهای اساسی، افزایش سطح درآمد و کاهش فقر توجه کرده‌اند. تغییر دیدگاه‌های توسعه در یکی دو دهه اخیر ضمن آشکار ساختن خلا مورد اشاره تأکیدی بر این مسئله نیز است که توسعه روستایی باید به عنوان فرآیند و نه تولید نگرسته شود. زیرا نتیجه عمل فرآیندهاست که در طول زمان به تدریج ظاهر می‌شوند. فرآیند توسعه در چرخه خود براساس شرایط زمانی و مکانی از عوامل مختلف تأثیر می‌پذیرد و بنابراین باید آن را در ارتباط با عوامل و شرایط مختلف مورد توجه قرار داد. یکی از فرآیندهای مهم جهت توسعه آموزش‌ها در روستاها و مناطق عشایری اجرای بهینه آموزش‌های مهارتی فنی و حرفه‌ای در روستاها و مناطق عشایری است. که بطبع اجرای بهینه آنها نیازمند اجرای برنامه‌های آسیب شناسی مدون است.

آسیب شناسی معادل کلمه پاتولوژی است. مراد از آن شناسایی علل و ریشه عواملی است که در بروز بحران در پدیده‌های مختلف نقش دارند و این عوامل می‌تواند روند بالندگی و کارآمدی پدیده‌ها را مختل سازند. هدف از آسیب شناسی یافتن علت یا علل رکود یا بحران در روند طبیعی پدیده‌ها و فعالیت‌هاست. آسیب شناسی فرایندی است نظاممند از جمع‌آوری داده‌ها به منظور تعامل اثربخش و سودمند در راستای حل مشکلات، چالش‌ها، فشارها و محدودیت‌های محیطی در سازمان (اندررو مانزینی، 2005).

چارچوب نظری تحقیق

مدل بکار رفته در این تحقیق مدل سه شاخگی است. مدل سه شاخگی در طبقه بندی مدل‌ها از نوع مدل‌های منطقی است که بسیاری از مفاهیم، رویدادها و پدیده‌ها را می‌توان در قالب نظری سه شاخگی (ساختار، رفتار و زمینه) مورد بررسی، مطالعه و تجزیه و تحلیل قرار داد بر اساس این رویکرد مسائل و آسیب‌های نظام آموزش مهارتی روستاییان و عشایر را می‌توان از سه منظر ساختار، رفتار و زمینه مورد بررسی قرار داد. در این مقاله با محور قرار دادن رویکرد سه شاخگی و ترکیبی از سایر رویکردها تلاش می‌گردد تا نظام آموزش‌های مهارتی در روستاها و عشایر استان آسیب‌شناسی و چارچوب مفهومی خاصی برای ارتقاء نظام آموزش مهارتی در این بخش بدست آید. منظور از عوامل رفتاری (محتوایی) کلیه عوامل مربوط به نیروی انسانی که محتوای سازمان را تشکیل می‌دهند مانند انگیزش، روحیه کار و رضایت مربیان شامل می‌شود؛ عوامل ساختاری در برگیرنده مجموعه روابط منظم حاکم بر اجزای داخلی سازمان که بدنه آن را می‌سازند مانند ساختار سازمانی، قوانین و مقررات می‌باشد؛ و سرانجام عوامل زمینه‌ای شامل محیط و شرایط بیرونی که سبب ساز عوامل رفتاری و ساختاری هستند، می‌گردد (میرزایی، 1377).

در این تحقیق آسیب‌های اجرای آموزش مهارتی روستاییان و عشایر در چهار حوزه دسته بندی شده است:

- آسیب‌های مربوط به بستر اجرای آموزش‌های مهارتی در روستاها و مناطق عشایری؛
- آسیب‌های مربوط به قوانین و مقررات آموزش؛
- آسیب‌های مربوط به ساخت نظام آموزش‌های مهارتی در روستاها و مناطق عشایری؛
- و آسیب‌های مربوط به فقدان یا ضعف فرآیند آموزش.

قلمرو طرح

قلمرو این تحقیق شامل موارد زیر است:

الف) قلمرو زمانی: مدت زمان در نظر گرفته شده برای اجرای طرح فوق، مبنی بر آسیب‌شناسی وضع موجود اجرای آموزش‌های مهارتی و ارائه راهکارهای لازم برای رسیدن به وضع مطلوب نیمه دوم سال 1394 هجری شمسی تعیین گردیده است.

ب) قلمرو مکانی: قلمرو مکانی طرح سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور، ادارات کل استانی، مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای استان‌ها، در نظر گرفته شده است.

ج) قلمرو موضوعی: قلمرو موضوعی پژوهش آسیب‌شناسی اجرای دوره‌های مهارتی برای روستاییان و عشایر (آموزش روستایی) است.

مواد و روش‌ها

پژوهش حاضر، به لحاظ نوع نگاه به پژوهش و شناخت واقعیات موجود که مبتنی بر تفسیرگرایی⁴ است، پژوهشی به روش کیفی⁵ است. برای گردآوری داده‌ها از چک لیست‌ها، پرسشنامه‌های بازپاسخ، اسناد و مدارک و به ویژه فرم مصاحبه نیمه ساختارمند که به لحاظ ویژگی‌های فنی مورد بررسی قرار گرفت، استفاده گردیده است. به نظر بازرگان (1390)، مایه اصلی تحقیقات کیفی، گردآوری تفصیلی داده‌ها از منابع چندگانه است. در پژوهش پیش روی تلاش شده داده‌های مورد نیاز با استفاده از چند ابزار گردآوری داده، به ویژه استفاده از

4 . interpretive

5 . Qualitative Research

همین همایش ملی و چهارمین همایش بین المللی مهارت آموزی و اشتغال

نظرات مربیان شاغل در حوزه آموزش روستایی و کارشناسان مراکز گردآوری شود. مراحل گردآوری داده‌ها به شرح زیر بوده است:

- تهیه یک فرم مصاحبه تلفنی برای دریافت مشکلات اجرای آموزش‌های مهارتی در روستاها و مناطق عشایری با استفاده از نظر مربیان.
- فرم پرسشنامه باز پاسخ برای جمع آوری و احصاء آسیب‌های وارد بر اجرای آموزش‌های مهارتی از نظر کارشناسان آموزش روستایی مراکز و استان.
- استفاده از فن تحلیل محتوی - با استفاده از سه مرحله کدگذاری باز، محوری و انتخابی- جهت استخراج نتایج حاصل از ابزارهای اندازه‌گیری.
- تحلیل داده‌ها به تفکیک بخش‌های مصاحبه شده (مربیان، کارشناسان مراکز، کارشناسان مسئول آموزش روستای ادارات کل استانی).

جامعه و نمونه آماری

جامعه آماری این پژوهش مربیان، کارشناسان آموزش روستایی مراکز، و کارشناسان مسئول آموزش روستایی سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور و ادارات کل تابعه استان‌ها به تعداد 88 نفر می‌باشد که با توجه به محدود بودن تعداد افراد جامعه آماری از روش تمام شماری بهره گرفته شده است.

نتایج و یافته‌ها

در این بخش از تحقیق به تحلیل و توصیف عمده مشکلات اجرای آموزش‌های مهارتی در جامعه آماری مورد مطالعه پرداخته شده است، این نتایج به شرح زیر است.

• تحلیل وضعیت حرف و رشته‌های آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در روستاها

نتایج این پژوهش نشان داد که 63/62 درصد پاسخگویان حرف مورد اجرا در مناطق روستایی و عشایری استان را در با درجه خیلی زیاد متناسب با وضعیت روستا یا کانون عشایری می‌دانند، همچنین 3/41 درصد نیز اذعان داشتند که حرفه مورد اجرا در منطقه با نیازهای ساکنان روستا به میزان خیلی کم سنخیت همخوانی دارد (جدول شماره 1).

جدول (1): توزیع فراوانی وضعیت تناسب حرفه یا رشته آموزشی با وضعیت روستا

درصد	فراوانی	تناسب حرفه با وضعیت روستا
3/41	3	خیلی کم
9/1	8	کم
13/64	12	تاحدودی
10/23	9	زیاد
63/62	56	خیلی زیاد
100	88	جمع

• تحلیل وضعیت مهمترین مشکل اجرای آموزش‌های مهارتی در روستا

تحلیل داده‌ها نشان داد که 44/32 درصد پاسخگویان نبود مواد مصرفی در کارگاه‌ها را مهمترین آسیب اجرای دوره‌های آموزشی در روستاها دانسته‌اند، همچنین 27/28 درصد پاسخگویان عدم وجود مکان دائم اجرای آموزش‌ها در روستا آسیب اجرای این دسته از آموزش‌ها است (جدول شماره 2).

همین همایش ملی و چهارمین همایش بین المللی مهارت آموزی و اشتغال

جدول (2): توزیع فراوانی مهمترین مشکل اجرای آموزش های مهارتی در روستا

درصد	فراوانی	مشکل اجرا آموزش مهارتی
27/28	24	نبود مکان دائم آموزش
19/32	17	عدم استقبال روستاییان
44/32	39	نبود مواد مصرفی
9/09	8	کمبود تجهیزات آموزشی
100	88	جمع

• تحلیل وضعیت مهمترین نیازهای آموزشی در روستاها و کانون های عشایری

نتایج این پژوهش نشان داد که 50 درصد پاسخگویان مهمترین نیاز آموزشی در روستاها و کانون های عشایری را آموزش در زمینه کشاورزی می دانند، همچنین 12/5 درصد، آموزش در حوزه دامپروری، 26/14 درصد آموزش در حوزه صنایع دستی و 11/36 درصد آموزش در زمینه خدمات را مهمترین نیاز آموزشی روستاها می دانند (جدول شماره 3).

جدول (3): توزیع فراوانی مهمترین نیازهای آموزشی در روستاها و کانون های عشایری

درصد	فراوانی	مهمترین نیاز آموزشی در روستا
50	44	آموزش در حوزه کشاورزی
12/5	11	آموزش در حوزه دامپروری
26/14	23	آموزش در حوزه صنایع دستی
11/36	10	آموزش در حوزه خدمات
100	88	جمع

• تحلیل وضعیت مهمترین مشکلات مربیان حوزه آموزش روستایی و عشایری

تحلیل یافته ها نشان داد که 43/18 مربیان مورد مطالعه مهمترین مشکل خود را حوزه آموزش روستایی عدم تفاوت در اشل دریافتی نسبت به سایر مربیان با توجه به بعد مسافت دانسته اند، همچنین 22/73 درصد آنها در رتبه دوم مهمترین مشکل خود را عدم همکاری کارآموزان جهت شرکت در جلسه آزمون در مراکز شهرستان ها می دانند، جدول شماره (4) این مورد را نشان می دهد.

جدول (4): توزیع فراوانی مشکلات مربیان حوزه آموزش روستایی و عشایری

درصد	فراوانی	مهمترین مشکلات مربیان
19/32	17	نبود سرویس ایاب و ذهاب
43/18	38	عدم تفاوت در اشل دریافتی نسبت به سایر مربیان با توجه به بعد مسافت
14/77	13	ضعف در دوره های بازآموزی
22/73	20	عدم همکاری کارآموزان جهت شرکت در جلسه آزمون در مراکز شهرستان ها
100	88	جمع

پیشنهادات اجرای مبتنی بر نتایج

در راستای این موارد پیشنهادات زیر ارائه می گردد :

- ✓ عقد تفاهم نامه با اداره امور عشایری جهت تامین مکان، ایاب و ذهاب، امنیت مکان و تجهیزات و نیز تجمیع متقاضیان عشایر در یک مکان آموزشی
- ✓ تخصیص اعتبار جهت آموزش حرفه های متنوع و جدید در روستاها و کانون های عشایری
- ✓ اجرای آموزش ها بصورت کوتاه مدت و یا بخشی از استاندارد
- ✓ پرداخت هزینه ایاب و ذهاب و تفاوت اشل حق التدریس مربیان روستایی و عشایری

تشکر و قدرانی

بدین وسیله مراتب تشکر و قدردانی خود را از کلیه مدیران و مسئولان واحدهای پژوهش ادارات کل استانی آموزش فنی و حرفه‌ای و همه عزیزانی که ما را در انجام این پژوهش یاری رسانیده اند، ابراز می داریم.

منابع

- اکبری پور، ص. (1388). بررسی نقش آموزش های فنی و حرفه‌ای در ایجاد اشتغال. فصلنامه کار و جامعه، شماره 111، شهریور 1388، صص 57-62.
- وزارت آموزش و پرورش. (1379). آموزش های فنی و حرفه‌ای. نشر پژوهشکده تعلیم و تربیت، تهران
- جولی، ر.، دوکانت، ه.، و سینکر و فیونا ویلیون. (1368). اشتغال در جهان سوم، ترجمه احمد خزایی، انتشارات وزارت امور خارجه، تهران.
- صیافی، م. (1371). رابطه آموزش های فنی و حرفه‌ای با اشتغال در استان مرکزی، معاونت آموزش متوسطه وزارت آموزش و پرورش، تهران.
- عسگری، ج. (1389). تحلیلی بر وضعیت اشتغال کشور، نشریه تعاون، شماره 107.
- میر کمالی، م. (1372). تحلیلی بر توانمندسازی شغلی فارغ التحصیلان دانشگاه، فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی در آموزش عالی، انتشارات وزارت علوم تحقیقات و فناوری، شماره 4، زمستان 1372.
- ارفعی، م.، فرج الهی حسینی، ج. (1386). بررسی نقش دوره های آموزش فنی و حرفه‌ای غیر رسمی وزارت جهاد کشاورزی بر روی وضعیت اشتغال روستاییان آموزش دیده استان آذربایجان غربی، نشریه جهاد (ترویج کشاورزی و توسعه روستایی)، آذر و دی 1386، شماره 280، صص 32-49.
- احمدی، ع.، دوریش، ح. (1387). مبانی کارآفرینی، تهران، چاپ اول، انتشارات دانشگاه پیام نور.
- امین بیدختی، ع. (1383). نقش آموزش های فنی و حرفه‌ای در توسعه ی خوداشتغالی در سمنان.
- ایمانی، م.، عاشقی، م.، و تقی آذرتش. (1388). کارآفرینی. تهران، چاپ دوم، انتشارات فرهنگ سبز.
- سعیدی کیا، م. (۱۳۸۹). اصول و مبانی کارآفرینی. تهران، چاپ شانزدهم، انتشارات کیا.
- سلجوقی، م. (۱۳۸۹). کارآفرینی ایجاد و توسعه کسب و کار جدید، چاپ سوم، کرمان، انتشارات خدمات فرهنگی.
- فرهادیان، همایون. (1384). بررسی تاثیر آموزش های فنی و حرفه‌ای در توسعه منابع انسانی، مازندران، انتشارات اداره کل آموزش فنی و حرفه‌ای استان مازندران.
- قارون. ج. (۱۳۸۳). مروری بر برنامه های آموزش فنی و حرفه‌ای در سطوح متوسطه و عالی در برخی کشورهای جهان. قسمت اول، تهران، سال اول، شماره نهم.

همین همایش ملی و چهارمین همایش بین المللی مهارت آموزی و اشتغال

- کارپیشه، ع. (1383). اثر بخشی دوره های آموزش فنی و حرفه ای غیر رسمی در مراکز آموزش کشاورزی استان فارس ازدیدگاه فراگیران، پایان نامه کارشناسی ارشد، تهران، دانشگاه تربیت مدرس، دانشکده کشاورزی.
- کاووسی، ط. (1380). بررسی ارتباط و تناسب آموزش های مهارتی با نیازهای بازار کار، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت معلم، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی.
- عزیزی، ن. (1384). بررسی نقش و جایگاه آموزش های فنی و حرفه ای در توسعه اقتصادی، نگاهی به تجارب کشورهای توسعه یافته.
- هولینشد. الف. (۱۳۷۴). روندها و توسعه ی آموزش فنی و حرفه ای. ترجمه ابوالفضل ملکی شمس آبادی، تهران، مرکز انتشارات یونسکو در ایران.
- Barabasch, A., Huang, S., & Lawson, R. (2009). Planned policy transfer: The impact of German model on Chinese vocational education. *Compare*, 39(1), 5-20.
- Blossfeld, H. P., & Stockmann, R. (1999). The German dual system in comparative perspective. *International Journal of Sociology*, 28, 3-28.
- Central Institute of Career and Technical Education (CICTE), (2009). *New century Chinese vocational education development: 2004-2007 report*. Beijing, China: Ministry of Education, the People's Republic of China. Higher Education Publishing House.
- Cooke, F. L. (2005). Vocational and enterprise training in China: Policy, practice and prospects. *Journal of the Asia Pacific Economy*, 10(1), 26-55.
- Federal Institute for Vocational Education and Training. (2014a) Data sheet – Dual VET in Germany. Available from: [http://www.bibb.de/dokumente/pdf/Datenblatt_Berufsbildung_-_GOVET_-_EN\(3\).pdf](http://www.bibb.de/dokumente/pdf/Datenblatt_Berufsbildung_-_GOVET_-_EN(3).pdf) [Accessed May 2015].
- Legislative Council Secretariat. (2015) *Essentials on Vocational training in Germany and its policy implications*. LC Paper No. ISE06/14-15.
- OECD. (2010) *Learning for Jobs: OECD Reviews of Vocational Education and Training in Germany*. Available from: <http://www.oecd.org/germany/45668296.pdf> [Accessed May 2015].
- WZB Berlin Social Science Center. (2014) *The German vocational education and training system: Its institutional configuration, strengths, and challenges*. Available from: <http://bibliothek.wzb.eu/pdf/2014/i14-502.pdf> [Accessed May 2015].